

ไม้ประดับมีพิษ....คิดสักนิดก่อนจะปลูก

รองศาสตราจารย์ ดร.นพมาศ สุนทรเจริญนนท์
ภาควิชาเภสัชวินิจฉัย และสำนักงานข้อมูลสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์

บ้าน เป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่มีความสำคัญกับการดำรงชีวิต ทุกคนอยากมีบ้านที่สวยงาม น่าอยู่ และร่มรื่น ไม้ประดับที่สวยงามมีส่วนที่ทำให้บ้านน่าดู และสวยงามไม่เพียงแต่บ้าน ไม้ประดับที่มีดอกสีสวยงาม หรือมีรูปร่าง ทรงต้น และใบที่สวยงามสามารถจะนำไปประดับในสำนักงาน สนามเด็กเล่น หรือสวนสาธารณะ แต่ใครจะคิดว่าไม้ประดับที่สวยงามนั้นมีหลายชนิดที่มีพิษตั้งแต่ก่อเกิดพิษเล็ก ๆ น้อย ๆ จนถึงกับทำให้เสียชีวิตได้ ซึ่งความเป็นพิษจะขึ้นกับปริมาณที่สัมผัสหรือรับประทานเข้าไป และความทนทานต่อสารพิษของแต่ละบุคคล ซึ่งเด็กจะมีโอกาสเกิดพิษได้มากกว่าผู้ใหญ่ เนื่องจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และความอยากรู้อยากเห็นของเด็ก นอกจากนี้ขนาดของสารพิษที่ก่อให้เกิดความเป็นพิษในเด็กก็มีค่าต่ำกว่าในผู้ใหญ่ สาเหตุความเป็นพิษที่เกิดขึ้นในเด็ก เนื่องจากไม้ประดับมีดอก และผลสีสวยดึงดูดใจให้ลิ้มลอง ส่วนในผู้ใหญ่มักเกิดจากการรับประทานหรือสัมผัสกับพืชที่ไม่รู้จักชื่อ หรือความเข้าใจผิดเนื่องจากพืชบางชนิดมีหลายชื่อ ชื่อพ้อง หรือการใช้สมุนไพรที่ไม่ถูกวิธีหรือเกินขนาดที่ควร ฉะนั้นพวกเราทุกคนควรจะต้องเรียนรู้ และศึกษาอย่างถ่องแท้ถึงชนิดและลักษณะของไม้ประดับมีพิษ สารสำคัญที่เป็นพิษ วิธีการป้องกันและรักษาขั้นเบื้องต้น เพื่อจะช่วยป้องกันการเกิดความเสียหาย และการสูญเสียที่จะเกิดขึ้น

ไม้ประดับที่อาจจะก่อให้เกิดพิษได้ ได้แก่

1. พืชวงศ์ Agavaceae:

เป็นพืชที่มีใบและทรงต้นที่สวยงาม นำมาปลูกในสวนกันอย่างแพร่หลาย ส่วนใบมีสารแคลเซียมออกซาลาต ซึ่งจะทำให้ปากและลำคอเกิดการระคายเคืองได้ ถ้ารับประทานเข้าไป นอกจากนี้ขอบใบจะมีหนามแหลมถ้าสัมผัสจะถูกจะเป็นอันตรายต่อผิวหนังได้

ตัวอย่างพืช ได้แก่ ป่านศรนารายณ์ (*Agave americana* L.), พระรามแผลงศร (*A. americana* L. var. *marginata*)

2. พืชวงศ์ Amaryllidaceae:

พืชวงศ์นี้มีสารพิษกลุ่มแอลคาลอยด์ เช่น lycorine, crinamine, criridine, narciclasine เป็นต้น พบได้ในส่วนหัวของพืช สารพิษเหล่านี้ถ้ารับประทานเข้าไปจะออกฤทธิ์กระตุ้นระบบประสาทส่วนกลาง และมีผลระคายเคืองเยื่อบุกระเพาะอาหาร ทำให้มีอาการคลื่นไส้ อาเจียน ท้องเสีย

ตัวอย่างพืช ได้แก่ พลับพลึงดอกแดง (*Crinum amabile*), พลับพลึงดอกขาว (*C. asiaticum*)

การรักษา

ไม่แนะนำให้รับประทานทำให้อาเจียนเพราะคนไข้จะมีอาการอาเจียนอยู่แล้ว ควรล้างท้อง และใช้ถ่าน (activated charcoal) ในการดูดพิษแอลคาลอยด์ และควรให้เกลือแร่ป้องกันการสูญเสียน้ำ และแร่ธาตุ

3. พืชวงศ์ Apocynaceae :

พืชวงศ์นี้จะมีสารกลุ่มคาร์ดิแอกกลัยโคไซด์ ซึ่งมีผลกระตุ้นการเต้นของหัวใจ พืชกลุ่มนี้จะมีพิษเมื่อรับประทานเกินขนาด ส่วนใหญ่จะเกิดพิษกับเด็ก เนื่องจากรับประทานผลหรือดอกของพืชพิษเหล่านี้ ซึ่งมักจะมีสีสวย จะทำให้เกิดการระคายเคืองต่อเยื่อปาก และระคายเคืองอาหาร เกิดอาการอาเจียน ท้องเดิน ปวดศีรษะและปวดท้อง หลังจากสารพิษถูกดูดซึมเข้าเส้นเลือด จะไปกระตุ้นหัวใจ ทำให้หัวใจเต้นเร็วขึ้นและเต้นผิดปกติ อาการดังกล่าวอาจอยู่ได้นานถึง 2-3 อาทิตย์ สารพิษนี้พบได้ในทุกส่วนของพืช โดยเฉพาะในส่วนเมล็ด

ตัวอย่างพืช ได้แก่ ชวนชม (*Adenium obesum*), บานบุรีสีเหลือง (*Allamanda cathartica*), ยี่โถ (*Nerium indicum*), รำเพย (*Thevetia peruviana*), พญาสัตบรรณ (*Alstonia scholaris*)

4. พืชวงศ์ Araceae :

เป็นพืชพิษที่มีน้ำยางใส และแคลเซียมออกซาเลท ซึ่งถ้าสัมผัสทำให้ผิวหนังอักเสบ และถ้ารับประทานเข้าไปจะทำให้ปากและลิ้นพอง น้ำลายไหล ลิ้น เพดานปาก และหน้าบวมอย่างเห็นได้ชัด บางครั้งอาจมีอาการอาเจียนร่วมด้วย

ตัวอย่างพืช ได้แก่ ไบ้สามสี (*Aglaonema costatum*), กระจาด (*Alocasiaindica*), กระจาดแดง (*A. indicavar.metallica*), กระจาดดำ (*A. macrorhiza*), บอนสี (*Caladium bicolor*), สาวน้อยประแป้ง (*Dieffenbachia sequine*), พลู่ฉิน (*Monstera deliciosa*)

การรักษา

ในกรณีสัมผัสกับน้ำยางให้ล้างด้วยน้ำและสบู่แล้วทาคาลาไมด์ และรับประทานยาแก้แพ้ ควรระคบบริเวณที่มีอาการด้วยน้ำเย็นจัดประมาณครึ่งชั่วโมง ถ้ายางเข้าตาควรล้างตาทันทีด้วยน้ำยาล้างตา หยอดตาด้วยยาหยอดตาที่มีตัวยาคอร์ติโคสเตียรอยด์ แล้วรับนำส่งโรงพยาบาล

กรณีเพียงแต่เคี้ยวไม่ได้กลืนพืชลงไป รักษาโดยการใช้น้ำชะล้างปากและคอ เพื่อบรรเทาอาการปวดร้อนไหม้ที่ลิ้นและเยื่อช่องปาก รับประทานยาลดกรดครั้งละ 2 ช้อนโต๊ะทุกๆ 2 ชั่วโมง รับประทานยาแก้ปวดและยาแก้แพ้หากมีอาการจะอยู่เพียง 2-3 วันก็สามารถรับประทานอาหารอ่อน ๆ ได้ แต่ถ้าผู้ป่วยกลืนพืชพิษเข้าไปไม่ควรทำให้อาเจียน เพราะจะทำให้สารพิษสัมผัสเยื่อช่องปากและคออีกครั้ง ควรส่งโรงพยาบาลโดยเร็ว เพื่อล้างท้อง และให้การรักษาตามอาการ

5. พืชวงศ์ Begoniaceae :

เป็นไม้ประดับต่างถิ่นที่นำเข้ามา ใบและดอกมีสีสวยงาม แต่มีสารพิษ คือแคลเซียมออกซาเลท ซึ่งถ้ารับประทานเข้าไปจะระคายเคืองปากและลำคอ

ตัวอย่างพืช ได้แก่ เบโกเนีย (*Begonia semperflorenscultorum*)

6. พืชวงศ์ Euphorbiaceae :

เป็นพืชที่มีน้ำยางขาว ซึ่งมีสารพิษกลุ่ม phorbol ถ้าสัมผัสจะถูกจะมีอาการคัน ผิวหนังอักเสบ ถ้ารับประทานเข้าไปจะระคายเคืองต่อระบบทางเดินอาหาร ทำให้คลื่นไส้ อาเจียน และถ่ายท้องอย่างรุนแรง

ตัวอย่างพืช ได้แก่ สลัดได (*Euphorbia antiquorum*), ส้มเช่า (*E. ligularia*), โป๊ยเซียน (*E. milii*), คริสต์มาส (*E. pulcherrima*)_พญาไร้ใบ (*E. tirucalli*), สามเหลี่ยมญี่ปุ่น (*E. trigona*)

หรือกลุ่มพืชที่มีน้ำยางใส และโปรตีนที่เป็นพิษ ถ้ารับประทานเข้าไปจะมีอาการคลื่นไส้ อาเจียน ท้องเสีย อาจถ่ายเป็นเลือด ความดันโลหิตต่ำ

ตัวอย่างพืช ได้แก่ บัตตาเวีย (*Jatropha integerrima*), ฝิ่นต้น (*J. multifida*), หนุมานนั่งแท่น (*J. podagrica*)

การรักษา

ในกรณีที่สัมผัสกับน้ำยางใสให้ล้างด้วยน้ำและสบู่ แต่ถ้าถูกน้ำยางขาวซึ่งล้างด้วยน้ำและสบู่ไม่ออกให้ล้างหรือเช็ดด้วยแอลกอฮอล์ แล้วทาด้วยคาลาไมด์ และรับประทานยาแก้แพ้ ควรระคบบริเวณที่มีอาการด้วยน้ำเย็นจัดประมาณครึ่งชั่วโมง ถ้ายางเข้าตาควรล้างตาทันทีด้วยน้ำยาล้างตา หยอดตาด้วยยาหยอดตาที่มีตัวยาคือสเตียรอยด์ แล้วรีบนำส่งโรงพยาบาลกรณีคลื่นกินพืชพิษ ทำให้คนไข้อาเจียน และรับประทานยาเคลือบกระเพาะอาหารและลำไส้ และรีบส่งผู้ป่วยไปโรงพยาบาลโดยเร็วที่สุดเพื่อล้างท้อง หรือให้รับประทานยาถ่ายเพื่อลดการดูดซึมสารพิษ

7. พืชวงศ์ Liliaceae :

พืชวงศ์นี้นิยมตัดดอกเป็นไม้ประดับ ได้แก่ ดอกลิลลี่ แต่ประเทศไทยจะมีต้นดองดึง (*Gloriosa superba*) ซึ่งดอกมีสีสวยงาม แต่ส่วนของเมล็ดและเหง้าจะมีสารโคชิซิน ซึ่งเป็นสารพิษ ทำให้เกิดอาการคลื่นไส้อาเจียน ท้องเดิน อาจถ่ายเป็นน้ำ และมีเลือดปน ไตอาจจะถูกทำลาย กล้ามเนื้อเปื่อย และระบบประสาทส่วนกลางเป็นอัมพาตทำให้ตายได้

การรักษา

ต้องรีบนำส่งโรงพยาบาล เพื่อล้างท้อง และรักษาปริมาณ electrolyte ให้สมดุลเพื่อป้องกันการช็อค อาจจำเป็นต้องให้ยาลดอาการปวดท้องอย่างรุนแรง และควรมีเครื่องช่วยหายใจในกรณีที่เกิดการอัมพาตของกล้ามเนื้อ ภาวะการหายใจล้มเหลวหรือช็อค

8. พืชวงศ์ Meliaceae :

พืชวงศ์นี้เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก-กลาง นิยมปลูกในสวนสาธารณะและหมู่บ้าน เนื่องจากมีทรงต้นและใบที่สวยงาม ตัวอย่างเช่น สะเดา (*Azadirachta indica* var. *siamensis*) และเลี่ยน (*Melia zedarach*) เมล็ดสะเดามีสาร azadirachtins ซึ่งเป็นยาฆ่าแมลง ส่วนเมล็ดเลี่ยนมีสารพิษ(meliatoxin)ที่มีฤทธิ์ต่อระบบประสาทส่วนกลาง ซึ่งอาจจะทำให้ชัก กล้ามเนื้อเกิดอาการเกร็ง กระตุก คนไข้อาจเสียชีวิตเนื่องจากระบบหายใจล้มเหลว

9. พืชวงศ์ Solanaceae :

พืชวงศ์นี้มีดอกที่สวยงาม แต่ใบและเมล็ดจะมีสารพิษกลุ่มแอลคาลอยด์ ถ้าเป็นลำโพงจะมีสารพิษกลุ่มโทรเพนแอลคาลอยด์ ถ้ารับประทานเข้าไปจะทำให้ปากแห้ง คอแห้ง ลำไส้คลายตัว และมีผลต่อระบบประสาททำให้เกิดประสาทหลอนได้ที่เรียกว่า “บ้าลำโพง” แต่ถ้าเป็นราตรี (*Cestrum nocturnum*) จะ

มีสารพิษ solanine ซึ่งถ้ารับประทานเข้าไปจะระคายเคืองต่อทางเดินอาหาร เกิดอาการคลื่นไส้ อาเจียน และท้องเดิน

การรักษา

ในกรณีที่ได้รับประทานเข้าไปควรส่งโรงพยาบาลโดยเร็ว เพื่อล้างท้อง ชัดขวางการดูดซึมสารกลุ่มโทรเพนแอลคาลอยด์หรือให้ผงถ่านแล้วให้ยาถ่าย และใช้เครื่องช่วยหายใจ ถ้าจำเป็น

10. พืชวงศ์ Verbenaceae :

ต้นเทียนหยด (*Duranta repens*) เป็นพืชที่มีดอกและผลที่มีสีสวยดึงดูดใจ ส่วนผลมีสารกลุ่มซาโปนิน ถ้ารับประทานจะระคายเคืองต่อกระเพาะและถูกดูดซึม ทำให้เม็ดเลือดแตกได้ ส่วนผลของผกากรอง (*Lantana camara*) มีสารพิษกลุ่มไตรเทอร์ปีน ถ้ารับประทานจะทำให้อ่อนเพลีย กล้ามเนื้อไม่ประสานกัน มีเมื่ง อาเจียน ม่านตาขยาย ตัวเขียว ท้องเดิน หมดสติ และตายในที่สุด

การรักษา

ทำให้พืชลดลงหรือได้รับการดูดซึมน้อยที่สุด ได้แก่ การทำให้อาเจียน และให้สารหล่อลื่น เช่น นม หรือไข่ขาว ขณะพักฟื้นให้ทานอาหารอ่อน ๆ ให้น้ำเกลือ ในกรณีมีการสูญเสียน้ำและเกลือแร่มาก

จะเห็นได้ว่าไม้ประดับที่เป็นพืชที่ได้นำมาข้างต้นยังเป็นไม้ประดับที่มีปัญหาในประเทศไทย จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่นักภูมิทัศน์ต้องพิจารณาถึงพิษของไม้ประดับด้วย มิใช่พิจารณาเพียงแต่ความสวยงามของพืชเท่านั้น ทั้งนี้จะได้เป็นการลดความเสี่ยงจากไม้ประดับที่เป็นพิษได้

บรรณานุกรม

1. นพมาศ สุนทรเจริญนนท์. พิษพืช (Poisonous Plants). ใน รุ่งระวี เต็มศิริฤกษ์กุล และคณะ (บรรณาธิการ). สมุนไพร: ยาไทยที่ควรรู้. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2542.
2. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย เต็ม สมิตินันท์. ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร: บริษัทประชาชน จำกัด, 2544.
3. Benezra C, Ducombs G, Sell Y, *et al.* Plant Contact Dermatitis. Philadelphia: C.V. Mosby Company, 1985.
4. Bruneton J. Toxic Plants: Dangerous to Humans and Animals. Paris: Lavoisier Publishing Inc., 1999.
5. Hart NK, Lamberton JA, Sioumis AA, *et al.* Triterpenes of toxic and non-toxic taxa of *Lantana camara*. Experientia 1976; 32: 412-3.
6. Hiraoka N, Tashimo K, Kinoshita C, Hirooka M. Genotype and alkaloid contents of *Datura metel* varieties. Biol Pharm Bull 1996; 19(8): 1086-9.
7. Lampe KF, Fagerstrom R. Plant Toxicology & Dermatitis. Baltimore: William & Wilkins Company, 1968.
8. Mendis S. Colchicine cardiotoxicity following ingestion of *Gloriosa superba* tubers. Postgrad Med J 1989; 65(768): 752-5.
9. Morton J. Plants Poisonous to People in Florida and Other Warm Areas. 3rd ed. Miami: Hallmark Press, 1995.
10. Nagaratnam N, De Silva DP, De Silva N. Colchicine poisoning follow ingestion of *Gloriosa superba* tubers. Trop Geogr Med 1973; 25(1): 15-7.
11. Sharma OP, Makkar HPS, Dawra RK. A review of the noxious plant *Lantanacamara*. Toxicon 1988; 26: 975-87.
12. Walter WG, Khanna PN. Chemistry of the aroids I *Dieffenbachia seguine*, *amoena*, and *picta*. Econ Bot 1972; 26(4): 364-72.